

Piwońska-Pytało, Lidia

"Materiały Pomocnicze do Historii
Dziennikarstwa Polski Ludowej" t.
12, pod red. A. Słomkowskiej,
Warszawa 1988 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 29/3-4, 146-148

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zić sobie cenzurę, szczególnie w tamtym okresie, jako pozbawioną inicjatywy strukturę biurokratyczną, dokonującą głównie „skreśleń porządkowo-redakcyjnych”. Urzędy kontroli były wówczas, jak i później, instytucjami politycznymi powiązanymi z aparatem partyjnym PPR. Należy przyjąć — choć autor o tym nie pisze — iż wśród pracowników placówek cenzorskich przeważali członkowie PPR, których oprócz podległości służbowej obowiązywała dyscyplina partyjna.

Rozważania M. Ciećwierza, oparte na bogatej i zróżnicowanej bazie źródłowej, mają niewątpliwie walor porządkujący. Dotyczą jednak głównie zależności strukturalnych i działalności instytucji zajmujących się prasą, a przez to są często oderwane od uwarunkowań politycznych. Z książki czytelnik dowie się, kto i jak realizował w Polsce politykę prasową w latach 1944—1948. Nie znajdzie jednak wyczerpującej odpowiedzi na pytanie: kto ją kształtował i jakie były jej cele?

Andrzej Kozieł

„Materiały Pomocnicze do Historii Dziennikarstwa Polski Ludowej”, pod red. A. Słomkowskiej, t. 12, Warszawa 1988, ss. 219.

Kolejny, dwunasty tom „Materiałów Pomocniczych do Historii Dziennikarstwa Polski Ludowej” złożono w Wydawnictwach Uniwersytetu Warszawskiego w 1985 r. Dotarł do rąk czytelników po trzech latach, w roku 1988. Naukowy redaktor tej serii wydawniczej prof. dr hab. Alina Słomkowska podkreśla we wstępie, że tom dwunasty „podobnie jak poprzednie przygotowany został w ramach prac Zespołu Naukowo-Badawczego Historii Dziennikarstwa Polski Ludowej w Instytucie Dziennikarstwa WDiNP Uniwersytetu Warszawskiego. W znacznym stopniu jest także wynikiem prowadzonych dyskusji i zespołowych badań nad dziennikarstwem lat pięćdziesiątych”.

Zebrany w omawianym tomie materiał, podobnie jak w zeszytach poprzednich, został podzielony na cztery działy: 1) Rozprawy i artykuły, 2) Biogramy dziennikarzy, 3) Wspomnienia dziennikarzy, 4) Materiały źródłowe.

Dział rozpraw i artykułów składa się z dziesięciu pozycji, z których trzy omawiają początki dziennikarstwa PRL, pozostałe poświęcone są prasie lat pięćdziesiątych. Większość zawartych w tomie prac ma charakter opisowo-dokumentacyjny. Na podkreślenie zasługuje fakt, że powstały one w oparciu o liczne materiały archiwalne i prasę.

Warto zwrócić uwagę na ciekawy artykuł Andrzeja Krawczyka *Geneza i zarys działalności Resortu Informacji i Propagandy (1944—1947)*. Autor nie ograniczył się do zreferowania struktury i metod działania tej placówki. Uwzględnił także polskie tradycje propagandy państwowej, a działalność Resortu Informacji i Propagandy przedstawił na tle aktywności propagandowej innych sił politycznych, przede wszystkim bloku PPR—PPS, aparatu propagandowego wojska, a także instytucji zajmujących się działalnością propagandową, takich jak Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik” czy Związek Samopomocy Chłopskiej. Oceniając skuteczność ówczesnego aparatu propagandowego, A. Krawczyk napisał: „Rozziew pomiędzy niektórymi propagowanymi treściami a odczuciem społecznym był [...] zbyt duży. To nie ministerstwo, co prawda, ale wojsko rozkolportowało plakaty »AK zapluty karzeł reakcji«, ale w wytycznych dla propagandzistów resortu znajdujemy instrukcję nakazującą wskazywać na faszystowski i obcy narodowo charakter AK, czego dowodem miało być »Powstanie Warszawskie zorganizowane przez Borów, Raczynskich i Sosnkowskich, w porozumieniu z Niemcami«. Takie hasła w społeczeństwie, w którym do AK należało w czasach okupacji masowo, a tragedia Warszawy była jeszcze zupełnie świeża, są przykładem złego działania propagandowego (ujmując zagadnienia tylko w kategoriach pragmatycznych)” (s. 36).

Alina Słomkowska w interesującej rozprawie zatytułowanej *Problemy badawcze z historii dziennikarstwa lat pięćdziesiątych* odnotowała dotychczasowy dorobek historyków prasy w tym zakresie i przedstawiła dalsze postulaty badawcze. Zdaniem autorki, wśród zagadnień wymagających dyskusji i analiz naukowych w najbliższym czasie powinny znaleźć się m.in. problemy metodologiczne, periodyzacja i nazewnictwo oraz ocena wpływu sytuacji międzynarodowej na charakter dziennikarstwa i zmiany w prasie. Autorka zwraca uwagę na konieczność podejmowania i kontynuowania badań zespołowych, które powinny doprowadzić do wypełnienia istniejących luk badawczych.

Kolejną pozycją zasługującą na uwagę jest studium Andrzeja Koziela *Między rewizjonizmem a dogmatyzmem, Prasa polska w 1957 roku*. Artykuł, napisany w oparciu o solidną bazę archiwalną, prezentuje relacje między dysponentem politycznym (PZPR) a środkami przekazu, głównie prasą, w okresie między październikiem 1956 a grudniem 1957 r. Autor szczegółowo przedstawił proces odzyskiwania przez PZPR pełnej politycznej kontroli nad prasą w 1957 r. i konsekwencje, jakie w wyniku tego poniosły prasa i środowisko dziennikarskie. Można zgodzić się z nim, gdy pisze: „Trwający cały rok 1957 proces przywracania kontroli partii nad propagandą przyniósł wiele zjawisk negatywnych. Sprzyjał on przede wszystkim zajmowaniu postaw oportunistycznych, dokonał swoistej selekcji negatywnej w środowisku. Stosowane przez partię metody administracyjne wzmogły nastroje nieufności co do intencji władzy. Prasa w końcu 1957 roku traci swoją ofensywność i krytycyzm, a to z kolei powoduje utratę jej wiarygodności i spadek czytelnictwa” (s. 116).

Trudnym i dotychczas nie podejmowanym przez badaczy tematem zajął się Jan Golec. W artykule zatytułowanym *Nielegalne pisma antykomunistyczne wobec referendum ludowego (1946) i wyborów do Sejmu Ustawodawczego (1947)* przedstawił próbę charakterystyki nielegalnej prasy opozycyjnej w pierwszych latach po wojnie. Szkielet jest ciekawy, oparty na mało znanych źródłach, pochodzących m.in. z Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, lecz niestety — ani ujęcie tematu, ani język, jakim posługuje się autor, nie mogą satysfakcjonować czytelnika. J. Golec przedstawia bowiem prasę podziemną omawianego okresu w sposób jednostronny i uproszczony, określając ją terminem „prasa reakcyjnego podziemia”. Omawiana problematyka, niezależnie od konieczności poszerzenia niewystarczającej bazy źródłowej, wymaga weryfikacji dotychczasowych tendencyjnych ocen.

Odnotować wypada kilka artykułów monograficznych, które dzięki zgromadzeniu bogatego materiału faktograficznego wzbogacają naszą wiedzę o prasie Polski Ludowej. Dotyczy to zwłaszcza artykułów: Danuty Mikołajczyk-Gorzelewskiej *Łódzkie inicjatywy wydawnicze w latach pięćdziesiątych*, Piotra Kościńskiego *Powstanie „Kuriera Polskiego” (1957)*, Alojzego Leszka Gzelli *Spoleczno-polityczne uwarunkowania narodzin „Kuriera Lubelskiego” (1957)* oraz Grażyny Kubickiej *Charakterystyka statystyczna prasy ludowej 1944—1949*.

Drugi rozdział dwunastego tomu „Materiałów” zawiera trzy biogramy dziennikarzy sportowych, pióra Bogdana Tuszyńskiego, autora licznych prac o prasie sportowej. Scharakteryzował on tu działalność dziennikarską Tomasza Hopfera (1935—1982), Edwarda Strzeleckiego (1917—1984) i Aleksandra Rekszy (1909—1985). Tego typu opracowania są szczególnie cenne. Wszyscy bohaterowie opracowań B. Tuszyńskiego zmarli w latach osiemdziesiątych. Informacje, jakie udało się zgromadzić autorowi „na gorąco”, na podstawie relacji i wspomnień współpracowników i kolegów, a także wcześniejszych kontaktów osobistych, umożliwiły ustalenie wielu faktów z ich życia, na co w miarę upływu czasu istniałyby coraz mniejsze szanse.

Trzecia część omawianego tomu zawiera dwie relacje dziennikarskie: Krzysztofa Kąkolewskiego o „Sztandarze Młodych” w latach 1956—1957 i Józefa Głogow-

skiego o czterdziestolecie „Dziennika Ludowego”. Ciekawe są zwłaszcza refleksje K. Kąkolewskiego na temat wpływu polityki ówczesnych władz na środowisko dziennikarskie i młodą inteligencję.

Na ostatnią, czwartą część zeszytu składają się zebrane przez A. Słomkowską, a dotychczas nie publikowane dokumenty z lat pięćdziesiątych, m.in. list Sekretariatu KC PZPR do sekretarzy KW i naczelnych redaktorów w sprawie aktualnych zadań prasy partyjnej, z maja 1956 r., uchwała Sekretariatu KC PZPR z listopada 1956 r. w sprawie „Trybuny Ludu” oraz materiały statystyczne, zawierające nakłady dzienników i czasopism z lat 1956—1957.

Jak wynika z przedstawionego materiału, recenzowany tom jest bogaty i różnorodny pod względem prezentowanych treści. Oczekując na następne zeszyty „Materiałów Pomocniczych do Historii Dziennikarstwa Polski Ludowej”, miejmy nadzieję, że wzbogacą one dotychczasową wiedzę na temat prasy PRL, zweryfikują błędne oceny zawarte w niektórych dotychczasowych opracowaniach i przyniosą kolejne interesujące pozycje, zwłaszcza w zakresie literatury wspomnieniowej i prezentacji istotnych materiałów źródłowych.

Lidia Piwońska-Pykało

„Materiały Pomocnicze do Historii Dziennikarstwa Polski Ludowej”, pod red. A. Słomkowskiej, t. 19, Warszawa 1988, ss. 427.

Dziewiętnasty tom „Materiałów Pomocniczych do Historii Dziennikarstwa Polski Ludowej”, poświęcony w całości „Trybunie Ludu”, przygotowany został przez Pracownię Historii Dziennikarstwa Polski Ludowej Instytutu Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego oraz byłych i obecnych pracowników „Trybuny Ludu”.

Dotychczas, po pięciu latach od złożenia do druku, ukazały się w Wydawnictwie Uniwersyteckim dwa tomy „Materiałów Pomocniczych” (t. 11 w 1987 i t. 12 w 1988). Sześć następnych, oddanych zgodnie z umowami wydawniczymi w poprzednich latach, na pojawienie się w druku ma równie odległe szanse.

Tom 19 ukazał się nakładem Wydawnictwa „Trybuny Ludu” w pół roku od daty złożenia do druku. Kierownictwo gazety, planując w związku z pięćdziesięcioletniem powstania syntetyczne opracowanie jej historii, zaproponowało, aby kilka zeszytów „Materiałów” poświęcić dziejom pisma. Dla zachowania ciągłości wydawniczej serii przewidywany tom opatrzony został kolejnym numerem dziewiętnastym, przy braku na rynku wcześniejszych zeszciciu. Jubileuszowy charakter wydawnictwa spowodował zróżnicowanie i poszerzenie tematyki występujących zazwyczaj działów.

W części pierwszej zamieszczone zostały cztery artykuły, w tym dwa o charakterze *stricto* naukowym: Zbigniewa Grabowskiego *Poprzednik „Trybuny Ludu” — „Głos Ludu” 1944—1948* i Andrzeja Koziela *Poprzednik „Trybuny Ludu” — „Robotnik” 1944—1948*.

Artykuł Z. Grabowskiego, oparty na dość interesującym materiale archiwalnym, zawiera powierzchowne niekiedy uogólnienia i wnioski, jak np.: „Przez cały okres ukazywania się »Głos Ludu« był pismem [...] odzwierciedlającym aktualne problemy, nurtujące partię i szerokie kręgi społeczne” (s. 37). Autor w możliwie pełny sposób omawia i analizuje publicystykę zamieszczoną na łamach „Głosu Ludu”. Przedstawia również początki funkcjonowania redakcji „Trybuny Ludu”.

Artykuł A. Koziela, w spisie treści zamieszczony pt. *Poprzednik „Trybuny Ludu” — „Robotnik” 1944—1948*, na s. 43 występuje jako: „Robotnik” — *organ centralny Polskiej Partii Socjalistycznej 1894—1948*. Autor, nie ograniczając się do przedstawienia w rzetelny faktograficznie sposób konspiracyjnych i powojennych dziejów „Robotnika” (było zresztą wiele pism o tym tytule, wydawanych